

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-22>

УДК 657

Примуш Ю.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Альошина Ю.Г.

студентка,
Державний вищий навчальний заклад
«Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Prymush Yuliia, Aloshyna Yuliia

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ МІЖ КОМУНАЛЬНИМИ ГОСПРОЗРАХУНКОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА БЮДЖЕТНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У статті досліджено теоретичні та практичні питання обліку та управління дебіторською заборгованістю, визначено зміст дебіторської заборгованості через аналіз наукових джерел, національних та міжнародних стандартів, що регулюють облік дебіторської заборгованості. Визначено основні методи та шляхи мінімізації дебіторської заборгованості між комунальними підприємствами госпрозрахункового характеру та організаціями, що фінансуються з місцевих бюджетів. Ураховуючи специфічність подібних підприємств, запропоновано шляхи вирішення проблеми виникнення дебіторської заборгованості через застосування електронного документообігу між трьома сторонами (Виконавець – Одержувач – Казначейство). Внесено пропозиції щодо вдосконалення національної системи обліку дебіторської заборгованості шляхом урахування досвіду ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами.

Ключові слова: підприємство, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, облік та аналіз дебіторської заборгованості, автоматизація, зобов'язання, фінансування, одержувач бюджетних коштів, Казначейство, розпорядник бюджетних коштів, кредитна політика, фінансовий стан.

Постановка проблеми. В умовах розвинених ринкових відносин значна увага приділяється поняттю дебіторської заборгованості. Основною проблемою в даних умовах господарювання є несвоєчасне та неповне виконання суб'єктами своїх зобов'язань, тобто

порушення домовленостей між сторонами, передусім щодо строків оплати товарів, робіт, послуг. Основною фінансово-господарської діяльності підприємства є розрахункові операції, внаслідок яких виникає дебіторська заборгованість, що, своєю чергою, негативно впливає

на діяльність суб'єкта господарювання. Суб'єктам ринкових відносин необхідно здійснювати ефективне управління дебіторською заборгованістю, сприяючи постійному її зменшенню. Дебіторська заборгованість є природним складником бухгалтерського балансу підприємства та характеризує фінансовий стан підприємства у звітному періоді. При цьому сам факт існування дебіторської заборгованості вважається кредитуванням господарюючим суб'єктом своїх клієнтів. Як правило, більша частина дебіторської заборгованості формується саме як борги покупців. Своєчасне й достатнє надходження коштів від клієнтів є головним завданням управління рухом дебіторської заборгованості, тому кредитна політика, що, по суті, є внутрішнім ініціатором виникнення дебіторської заборгованості, повинна бути зваженою й відповідати економічним інтересам підприємства, адже її наслідки безпосередньо впливають на ліквідність балансу. Вищевикладене зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття дебіторської заборгованості вивчали О.П. Кундря-Висоцька, О.В. Москаленко, Я.Д. Крупка, А.С. Кюрджиев, Н.В. Лагодієнко, О.Є. Майборода, І.П. Косарева, І.О. Корабейнікова, Т.О. Меліхова, Д.А. Мась, Є.Ф. Бріхгем, М.Д. Білик, Ж. Ришар, Й.С. Завадський та ін.

Незважаючи на те що в дослідженнях основна увага приділялася визначенню, аналізу, формуванню нових, удосконалених методик управління та обліку дебіторської заборгованості підприємства, все ж таки деякі теоретичні аспекти залишаються невизначеними та потребують дослідження для поліпшення стану дебіторської заборгованості підприємств, особливо це стосується обліку в комунальних підприємствах госпрозрахункового характеру, основною клієнтською базою яких є бюджетні організації.

Оскільки ефективне управління дебіторською заборгованістю є невід'ємною частиною успішного обліку, слід дослідити та впровадити в національну практику деякі міжнародні методи та підходи до обліку для поліпшення фінансового стану підприємства. Для цього проведено аналіз П(С)БО 10, П(С)БО 13 та МСФЗ 39 та низки відмінностей міжнародних стандартів регулювання дебіторської заборгованості від національних, оскільки не існує окремого стандарту щодо дебіторської заборгованості в міжнародній практиці на відміну від України, де відображення бухгалтерського обліку регулюється П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». Ідентифікацію всіх позицій щодо оцінки, обліку, визнання, вибуття та розкриття інформації у фінансовій звітності даного інструменту фінансового обліку за міжнародними стандартами містять МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття», МСБО 1 «Подання фінансових звітів», та МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [8, с. 258].

Формулювання цілей статті. Головною метою цієї роботи є визначення напрямів удосконалення

облікової політики та політики управління дебіторською заборгованістю підприємств, що зможуть вирішити основні питання щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу. Метою господарської діяльності кожного підприємства є досягнення економічних, соціальних результатів для отримання прибутку, а отже, в разі виникнення ситуацій, коли підприємство не може стягнути борги з контрагентів, виникає необхідність поліпшення політики підприємства щодо управління дебіторською заборгованістю, інакше її ріст може призвести до погіршення фінансового стану.

Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, а дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їхніх еквівалентів або інших активів [4, с. 2].

На нашу думку, найпершим та найважливішим етапом під час вирішення проблем для поліпшення фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз дебіторської заборгованості. Важливо також не тільки проаналізувати дебіторську заборгованість як таку, а й визначити її співвідношення до кредиторської. Дане співвідношення показує, скільки дебіторської заборгованості припадає на одну гривню кредиторської, тому дає можливість повністю зрозуміти стан заборгованості на підприємстві й визначити шляхи поліпшення фінансового стану.

Сьогодні практично на всіх підприємствах ведеться автоматизований облік. Для вдосконалення обліку дебіторської заборгованості під час його автоматизації можливо здійснити такі заходи:

- створити інформаційну базу кредиторської та дебіторської заборгованості учасників розрахунків;
- звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання і знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків;
- створити електронний обмін інформацією стосовно фінансування замовників із департаментом охорони здоров'я населення Дніпровської міської ради.

Ураховуючи специфічність комунального госпрозрахункового підприємства, що обслуговує бюджетні організації, які фінансуються з місцевих та обласних бюджетів, варто звернути увагу й на проблему виникнення дебіторської заборгованості внаслідок несвоєчасного фінансування організацій.

Відповідно до Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 03.03.2012 № 309 (далі – Порядок), у процесі реєстрації та обліку

бюджетних зобов'язань розпорядників і одержувачів коштів державного та місцевих бюджетів, які перебувають на казначейському обслуговуванні, може застосовуватися система дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» (далі – система Казначейства) з використанням засобів криптографічного захисту інформації Державної казначейської служби України (далі – Казначейство). У разі застосування системи Казначейства між розпорядниками бюджетних коштів (одержувачами бюджетних коштів) та органами Казначейства здійснюється обмін документами в електронному вигляді, у тому числі електронними документами [5, с. 5].

Ураховуючи вищевикладене, для прискорення документообігу між підприємством що надає послуги, отримувачем послуг та органом Казначейства доцільно було б внести зміни до Порядку: пропонується застосовувати електронний документообіг між трьома сторонами, це б пришвидшило отримання рахунків, актів виконаних робіт, договорів та додаткових угод замовником.

Відповідно до Порядку, розпорядники бюджетних коштів (одержувачі бюджетних коштів) протягом семи робочих днів із дати взяття бюджетного (фінансового) зобов'язання подають до відповідного органу Казначейства Реєстр бюджетних (фінансових) зобов'язань розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів на паперових (у двох примірниках) та електронних носіях і оригінали документів або їх копії, засвідчені в установленому порядку, що підтверджують факт узяття бюджетного (фінансового) зобов'язання. Крім того, у зазначеному Порядку органи Казначейства перевіряють надані на опрацювання документи за незахищеними видатками протягом трьох днів із моменту отримання [5, с. 5]. Оскільки, відповідно до ст. 55 Бюджетного кодексу України, здебільшого видатки розпорядників бюджетних коштів (одержувачів бюджетних коштів) на послуги належать до незахищених, то максимальний термін реєстрації зобов'язань в органах Казначейства становить 10 робочих днів [2, с. 75].

Оскільки акт виконаних робіт за місяць надається замовникам (отримувачам послуг) за фактом виконаних послуг, тобто останнім числом місяця, через кур'єра, виникає затримка в його одержанні замовником строком більшим за сім днів. Можливість надання оригіналів електронних документів через систему електронного документообігу з накладанням кваліфікованого підпису виконавця та замовника забезпечило швидший обмін інформацією, отже, з'явилася можливість скоротити семиденний строк, що, своєю чергою, призвело б до ефективнішого процесу реєстрації в органі Казначейства розпорядником бюджетних коштів (одержувачем бюджетних коштів) фінансового зобов'язання, що пришвидшить отримання фінансування (реєстрація акта в департаменті охорони здоров'я населення Дніпровської міської ради). Зазначені заходи дадуть змогу зменшити рівень дебіторської заборгованості.

Одним із важливих чинників удосконалення обліку дебіторської заборгованості є вдосконалення

національної системи обліку дебіторської заборгованості шляхом урахування досвіду введення бухгалтерського обліку за МСФЗ, тобто застосування вже існуючих міжнародних стандартів та впровадження їх у національні не лише як правила, яким не може суперечити П(С)БО, а й як інструменти вдосконалення та підвищення суттєвості облікової політики підприємств, а саме:

- корегування застарілої кредитної політики підприємств по відношенню до покупців. Зміна консервативної політики на більш агресивну, яка має на меті збільшення прибутку за рахунок розширення обсягу покупців та реалізації продукції в кредит;

- ввести систему знижок та штрафів. Для прискорення погашення дебіторської заборгованості підприємства доцільно зменшувати строки її погашення за надані знижки замовникам, що, своєю чергою, спонукатиме їх сплачувати рахунки своєчасно. Враховуючи специфіку підприємства, пропонується також надати можливість часткової оплати послуг замовником, тобто поділення рахунків на частини подекадно;

- визнання дебіторської заборгованості за справедливою вартістю;

- списання безнадійної дебіторської заборгованості має відбуватися в період її визнання та, навпаки, під час виникнення ймовірності сумнівної заборгованості – після її оцінки та визначення шляхом проведення корегуючого запису в кінці звітної періоду.

Таким чином, результати проведеного дослідження дебіторської заборгованості свідчать про необхідність удосконалення методичного підходу до обліку та аналізу дебіторської заборгованості як інструменту поліпшення фінансового стану підприємства [6, с. 17].

Висновки. Відповідно до проведених досліджень, необхідно зробити висновок, що особливої уваги потребують загальноприйняті національні механізми контролю та обліку дебіторської заборгованості. Важливими та необхідними є розроблення альтернативних шляхів управління дебіторською заборгованістю, розроблення нових методик обліку, планування, прогнозування та контролю над дебіторською заборгованістю. Особливу увагу слід приділяти аналізу дебіторської заборгованості, адже зі зростанням її розміру в сучасних умовах господарювання зростає й ризик погіршення результатів діяльності, гальмування розвитку, фінансового стану та банкрутства підприємства внаслідок погіршення платоспроможності через недоотримання грошових коштів.

Важливо виділити ключові елементи управління заборгованістю на підприємстві, а саме:

- проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості;

- формування кредитної політики залежно від стану економіки, а не внаслідок економічного спаду підприємства;

- використання міжнародних стандартів обліку як інструменту поліпшення фінансового стану підприємства, а не як загальноприйнятих правил.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 436-IV-ВР. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 17.11.19).
2. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.10 № 2456-VI VI. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 09.11.19).
3. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 22.10.19).
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.99 № 237. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 20.10.19).
5. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України : Наказ Міністерства Фінансів України від 02.03.2012 № 309. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12> (дата звернення: 15.11.19).
6. Гнатенко С.П., Погрішук Б.В. Вдосконалення обліку і аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві. *Економічні науки*. 2014. № 5.3(112). С. 15–18.
7. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами : навчальний посібник. Тернопіль: Екон. думка, 2016. 360 с.
8. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 368 с.

References:

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon (2003). [The Commercial Code of Ukraine]. «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukraine, no 436 – IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (accessed 17 November 2019).
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon (2010). [Budget Code of Ukraine]. «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukraine, no. 2456-VI VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (accessed 9 November 2019).
3. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon (2010). [Tax Code of Ukraine]. «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukraine, no. 2755-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 22 October 2019).
4. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist» (1999). [Accounting regulations (standard) 10 «Accounts receivable»]. «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukraine, no 237. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (accessed 20 October 2019).
5. Pro zatverdzhennia Poriadku reiestratsii ta obliku biudzhetnykh zoboviazan rozporiadnykiv biudzhetnykh koshtiv ta oderzhuvachiv biudzhetnykh koshtiv v orhanakh Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy. (2012). [On approval of the Procedure for registration and accounting of budget obligations of budget managers and budget recipients in the bodies of the state treasury service of Ukraine]. «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukraine, no 309. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12> (accessed 15 November 2019).
6. Gnatenko S.P. Pohrishchuk B.V. (2014). Vdoskonalennia obliku i analizu debitorskoi zaborhovanosti na pidpriemstvi. *Ekonomichni nauky*. [Improvement of accounting and analysis of receivables at the enterprise]. *Ekonomichni nauky*, no. 5.3 (112), pp. 15 – 18.
7. Luchko M. R., Benko I. D. (2016) Luchko M. R., Benko I. D. Oblik i finansova zvitnist za mizhnarodnymy standartamy. [Accounting and financial reporting by international standards]. *Ekonom. dumka TNEU*, 360 p.
8. Zholner I. V. (2012) Finansovyi oblik za mizhnarodnymy ta natsionalnymy standartamy. [Financial accounting according to international and national standards]. *Kiiv : Centr uchbovoi literaturi*, 368 p.

**ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧЕТА И УПРАВЛЕНИЯ
ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ МЕЖДУ КОММУНАЛЬНЫМИ
ХОЗРАСЧЕТНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ И БЮДЖЕТНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ**

В статье исследованы теоретические и практические вопросы учета и управления дебиторской задолженностью, определено содержание дебиторской задолженностью через анализ научных источников, национальных и международных стандартов, что регулируют учет дебиторской задолженности. Обозначены основные методы и пути минимизации дебиторской задолженности между коммунальными предприятиями хозрасчетного характера и организациями, которые финансируются из местных бюджетов. Учитывая специфичность подобных предприятий, предложены пути решения проблемы появления дебиторской задолженности через применение электронного документооборота между тремя сторонами (Исполнитель – Получатель – Казначейство). Внесены предложения по усовершенствованию национальной системы учета дебиторской задолженности путем принятия опыта ведения бухгалтерского учета согласно международным стандартам.

Ключевые слова: предприятие, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, безнадежная дебиторская задолженность, учет и анализ дебиторской задолженности, автоматизация, обязательства, финансирование, получатель бюджетных средств, Казначейство, распорядитель бюджетных средств, кредитная политика, финансовое состояние.

WAYS TO IMPROVE ACCOUNTING AND MANAGEMENT OF RECEIVABLES BETWEEN MUNICIPALITY SELF-SUPPORTING ENTERPRISES AND BUDGETARY ORGANIZATIONS

The essence of receivables as a factor of influence on business's financial stability is investigated. Basic factors that influence on quality of management an account receivable are considered, put tasks of internal control and real chart that will help to shorten a debt before an enterprise. Theoretical and practical issues of accounting and management of accounts receivable are investigated, the content of accounts receivable is determined through the analysis of scientific sources, national and international standards governing the accounting of accounts receivable. The main methods and ways of minimizing accounts receivable between public utility companies and organizations financed from local budgets are identified. Taking into account the specificity of such enterprises, the ways of solving the problem of receivables due to the use of electronic document flow between three parties (Executor - Recipient - Treasury) are proposed. Certainly, that a difference between the national account of account receivable and international influences on successful integration of Ukrainian business in an international economic environment, that is why important direction of further researches is an improvement of national account of calculations with debtors through a collaboration with foreign contractors taking into account their protracted experience. Research educed that the alternative ways of management an account receivable are especially needed. Small attention is spared development of new methodologies of account, prognostication, control and analysis of account receivable, it influences on speed of economic development of enterprises, becomes reason of their braking. Thus, the selection of key custom a debt controls became the primary purpose of research on an enterprise. Pay attention, that especially important elements are determination to the coefficient of correlation of debts, change of credit politics of enterprise on more aggressive, abandonment from the generally accepted rules of account in behalf on international standards, as an instrument of improvement of the financial state. Suggestions were made to improve the national system of accounting for receivables by taking into account the experience of accounting according to international standards. An offer improved system of account can be used on the enterprises of any pattern of ownership, that function in any economic spheres, for the sake of improvement of them the financial state.

Key words: enterprise, accounts receivable, account payable, hopeless account receivable, account and analysis of account receivable, automation, obligation, financing, recipient of budgetary facilities, manager of budgetary facilities, Treasury, credit politics, financial state.